

התנא עד שנאמר דהאי [חילוק לענין תשלום על פי עצמו] נמי שייר?

ומפרשינן: שייר התנא חילוק אחר בין תם למועד, והוא: חצי כופר! שהמועד משלם כופר כשהרג את האדם, ואילו התם אינו משלם אפילו חצי כופר — כדינו בשאר נזיקין — כשהרג את האדם.

וממשיכה הגמרא ליישב קושיא נסתרת, והיא:

לרב פפא שאמר: פלגא נזקא ממונא, ולדבריו אין באותה משנה שיור אחר מלבד חצי כופר, תיקשי: מאי שייר עוד התנא דהאי [חצי כופר] שייר?! (20)

ומשנינן: אי משום חצי כופר, לאו שיורא הוא, כלומר: אף את דין "חצי כופר" שאין משלם התם לא שייר התנא, ושוב לא תיקשי מאי שייר דהאי שייר, כי:

הא מני — משנה זו — רבי יוסי הגלילי מא-ב
היא, דאמר: תם משלם חצי כופר. (1)

ג. המית.

תא שמע כדברי רב פפא הסובר: פלגא נזקא ממונא — ממשנתנו:

המית שורי את פלוני או את שורו של פלוני, הרי זה משלם נזק על פי עצמו.

ומאי לאו, האם לא מדברת משנתנו בשור

משום דקא משלם כוליה, משלם הוא את כל הנזק ודיו למזיק בהפסד זה.

אבל שור תם שאין משלם המזיק אלא חצי מהנזק אימא לא יטפלו רק הבעלים בנבילה, אלא יהא חצי הפחת מוטל על המזיק.

לכן צריכא!

ב. מה.

תא שמע כדברי רב פפא שחצי נזק ממונא הוא:

דתנן: מה בין תם למועד?

שהתם משלם חצי נזק ורק מוגפו של השור המזיק, ואם אין שוה השור כחצי מערך הנזק הרי הניזק מפסיד, ומועד משלם נזק שלם, ומשלם אותו מן העלייה [כלומר: מכיסו] של המזיק.

והרי לא קתני חילוק נוסף ביניהם: שהתם אינו משלם על פי עצמו, ומועד משלם על פי עצמו; ומשמע דאף התם משלם על פי עצמו, כי ממונא הוא, ותיקשי לרב הונא בריה דרב יהושע, הסובר: פלגא נזקא קנסא!?

ומשנינן: תנא התנא חילוק אחד בין תם למועד, ושייר חילוק אחד, דהיינו תשלום על פי עצמו.

וכי מאי עוד חילוק בין תם למועד שייר

1. הקשו התוספות: סוף סוף היה לתנא לשנות חילוק נוסף בין תם למועד, שהמועד משלם כופר שלם ואילו התם אינו משלם אלא חצי כופר?!

שאמרו שאינו כן, אלא של הבעלים הניזק הוא הנבילה, והם יטפלו בה.

20. נתבאר על פי התוספות.

היה זה דילוג ממועד לתם, ואין "בן חורין ובהמה" חשובים יותר "בדידה" מאשר "מועד".

ד. כלל.

תא שמע כדברי רב פפא שפלגא נזקא ממונא הוא — מסוף משנתנו:

זה הכלל: כל המשלם יתר על מה שהזיק, קנס הוא ואינו משלם על פי עצמו.

ומשמע: הא אם משלם פחות ממה שהזיק — כגון שור תם — הרי זה משלם על פי עצמו, הרי שאין זה קנס, ותיקשי לרב הונא בריה דרב יהושע?!?

ומשנינן: לא תימא, אל תדקדק "הא פחות ממה שהזיק" משלם על פי עצמו!

אלא אימא כך תידוק: הא המשלם כמה שהזיק, הרי זה משלם על פי עצמו; ואילו המשלם פחות ממה שהזיק אף הוא קנס ואינו משתלם על פי עצמו.

תמהה הגמרא: אבל פחות ממה שהזיק מאי יהיה הדין? שאינו משלם על פי עצמו!?

והרי אם כן ליתני: זה הכלל: כל שאינו משלם כמה שהזיק, אינו משלם על פי עצמו,

תם שהרג או שהזיק, (2) הרי שאף חצי נזק של תם משלם הוא על פי עצמו, כי אינו קנס אלא ממון, ותיקשי לרב הונא בריה דרב יהושע!?

ומשנינן: לא כאשר פירשת את משנתנו שהיא עוסקת בשור תם, אלא בשור מועד.

תמהה הגמרא: אבל בתם מאי יהיה הדין, שאינו משלם על פי עצמו!?

אם כן, ארתני סיפא: "הרג שורי את עבדו של פלוני אינו משלם על פי עצמו", ומשום שקנס הוא —

ניפלוג התנא וניתני חילוק בין ממון לקנס — בדידה, דהיינו בהריגת בן חורין, (3) ובנזקי בהמה שדיבר מהם התנא, ולמה דילג להריגת עבד, וכך יחלק התנא:

כמה דברים אמורים במועד, אבל בתם אינו משלם על פי עצמו!?

ומשנינן: כולה במועד קמיירי, אין התנא מחלק בין ממון לקנס אלא במועד!

כלומר: אין לך לשאול למה דילג התנא מבן חורין ובהמה לעבד, והיה עליו לשנות את חילוקו בהם עצמם בין תם למועד, שהרי אף אם היה מחלק בהם עצמם בין תם למועד

3. נתבאר על פי רש"י כאן; ולפי זה נוקטת המשנה בקושייתה שמשנתנו כרבי יוסי שאף התם בדין כופר הוא, ויש לחלק בהריגת בן חורין בין תם למועד, וכדברי רש"י כאן הבינו התוספות בכבא קמא טוב, ותמהו: מנין לנו שמשנתנו כרבי יוסי הגלילי.
ואולם רש"י בכבא קמא לא הזכיר הריגת בן חורין אלא נזקי בהמה, ראה שם.

וביאר שכלל מה ששנה התנא: "שהתם משלם חצי נזק וכו'" גם כופר בכלל.

2. ביאר רש"י, שלפי הסלקא דעתין שמשנתנו עוסקת בתם, אם כן בהכרח שמשנתנו רבי יוסי הגלילי הסובר שאף תם משלם [חצי] כופר, שהרי שנינו: "המית שורי את פלוני" והיינו שמודה בחיוב כופר; וראה עוד בהערה בהמשך הסוגיא.

ותיובתא זו אינה תיובתא, ומשום שלא פסיקא ליה, אין הדבר מוחלט כך!

כיון דאיכא אחר שאינו משלם כמה שהזיק, והוא: חצי נזק של צרורות [אבנים], והיינו בהמה שהיתה מהלכת והתיזה אבנים, והצרורות שברו את הכלים, שהואיל וכחה של הבהמה הוא ולא גופה ממש אינו משלם אלא חצי נזק —

דחלכתא גמירי לה כלומר: שיש ללמוד מהלכה למשה מסיני⁽⁵⁾ דממונא הוא ולא קנסא; ומשום הכי לא קתני "כל המשלם כמה שהזיק".

ומוסיפה הגמרא עוד הלכה בענין זה:

והשתא דאמרת ועכשיו שנתבאר כי ההלכה היא כרב פפא דפלגא נזקא קנסא:

אם כן האי כלבא דאכל אימרי [כלב שחנק כבשים חיים ואכלם] ושונרא דאכיל תרנגולי [חתול שאכל תרנגולים], כלומר: שהרגם ואכלם [רברבי [גדולים]]⁽⁶⁾ —

דמשמע פחות ממה שהזיק ומשמע גם יתר ממה שהזיק!?

ומסקינן: תיובתא רב הונא בריה דרב יהושע הסובר: פלגא נזקא קנסא!

ומוסיפה הגמרא וקובעת הלכתא: פלגא נזקא קנסא.⁽⁴⁾

ותמהה הגמרא: וכי איך אפשר לומר דאיכא תיובתא ומכל מקום כך הלכתא!?

ומשנינן: אין, אכן אף שהקשינו על שיטה זו מכל מקום הלכה היא, ומשום שהקושיא אינה קשה, שהרי:

טעמא מאי איתותב רב הונא בריה דרב יהושע דאמר פלגא נזקא קנסא —

משום דלא קתני "כל המשלם כמה שהזיק הרי זה משלם על פי עצמו", כדי שישתמע שכל המשלם פחות או יותר ממה שהזיק הרי זה אינו משלם על פי עצמו —

5. פירש רש"י: "דהלכתא גמירי לה מסיני שהיא תולדה של רגל [אחד מאבות הנזיקין] ופטורה ברשות הרבים כי רגל [שכך דינם של נזקי שן ורגל, שהן פטורים ברשות הרבים], ונזקי רגל לאו קנסא אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה, וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא".

6. בבבא קמא טו ב הגירסא "דאכלה תרנגולא" בלא "רברבא" [ולא נזכרו "רברבי אלא בהמשך"], והיא גירסא נכונה יותר.

4. כתב רש"י: דהואיל וכל חצי נזק אינו אלא בניזקא דלאו אורחיה [אין דרך הבהמה להזיק באופן זה ומשונה הוא], לאו על מריה הוה רמיא למינטריה בהכי, אלא קנסא הוא כי היכי דלוסיף ביה נטירותא.

5. פירש רש"י: "דהלכתא גמירי לה מסיני שהיא תולדה של רגל [אחד מאבות הנזיקין] ופטורה ברשות הרבים כי רגל [שכך דינם של נזקי שן ורגל, שהן פטורים ברשות הרבים], ונזקי רגל לאו קנסא אלא ממונא, שהרי מועדת מתחילתה, וגבי צרורות הוא דאקיל רחמנא".

ואולם בבבא קמא ג ב [גבי מה שאמרו שם:

וקיבעו לנו זמן שבו יבוא המזיק עמי לדון לפניהם —

מקבעינן ליה, עושה בית הדין כבקשתו של הניזק.

ואי לא אזיל המזיק, אם לא שמע המזיק לבית הדין לילך לארץ ישראל **משמתינן ליה למזיק**, בית הדין מטיל נידוי על המזיק.

בין כך ובין כך, בין שקבעו בית הדין זמן לילך לארץ ישראל, ובין אם לאו — **משמתינן ליה למזיק**,⁽¹⁰⁾ **דאמרינן ליה**, כי בית הדין אומר לו: **סליק הזיקך**, **מדרכי נתן** כדמפרש ואזיל, כלומר: בית הדין מאיים על המזיק בנידוי אם לא יקיים את דבריהם לסלק את המזיק שהזיק, וחייב הוא לסלקו משום דברי רבי נתן —

דתניא, רבי נתן אומר: מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו?
שנאמר "ולא תשים דמים בביתך".

הדרן עלך פרק אלו נערות

א. בשור תם שאינו גובה אלא מגופו, אין מועיל תפיסה אלא כשיתפוס את גוף המזיק.
ב. אף בשאר נזיקין שאין גובין אותן בכבל, רק אם תפס את המזיק עצמו לא מפקינן מיניה, אבל ממון אחר אינו יכול לתפוס ואפילו שמשלם מן העלייה.
ג. אפילו בשור תם יכול לתפוס ממון אחר עד שישלם לו מגופו.

10. כתב הרא"ש [בבבא קמא טו ב], שכל דין זה אינו אלא בכלב דאכל אימרי ושונרא דאכל תרנגולא, אבל שאר שור תם אין משמתין אותו, ובשור המועד נסתפק הרא"ש שם אם משמתין ליה.

הנזקים האלו אצלם **משונה הוא**, וכיון שמשונה הוא הרי הם תולדה של "קרן" תמה, ומשלמים הם חצי נזק בלבד וקנסא הוא —

ולכן **לא מוגבינן** לנזקים אלו **בכבל**, שאין דנין דיני קנסות בכבל.⁽⁷⁾

ולא אמרו כן אלא כשאכלו כבשים ותרנגולים גדולים.⁽⁸⁾

אבל אם אכל הכלב או החתול כבשים ותרנגולים **זוטרי** [קטנים] **אורחיה הוא**, ותולדה של "שן" הם, **ומגבינן** להו בכבל, שדיני ממונות הם הנידונים אף בכבל.

ואפילו בגדולים **אי תפס הניזק לא מפקינן מיניה** [אין מוציאים ממנו].⁽⁹⁾

ואי לא תפס הניזק, **ואמר הניזק לבית הדין: אקבעו לי זימנא לארץ ישראל**, השיאוהו למזיק שילך עמי לדון לפני דיני ארץ ישראל שהם סמוכים ויכולים לדון,

7. שאין שם סמיכה בזקנים, ואין הדיינים נקראים "מומחים", וגבי קנס כתוב "ירשיעון אלהים" דהיינו דיינים מומחים, רש"י.

8. בבבא קמא טו ב גרסינן: **והני מילי ברברבי**, והיא גירסא נכונה יותר.

ונתבאר כאן על פי רש"י בבבא קמא טו ב, ש"רברבי" קאי גם על הכבשים מלבד התרנגולים, ויש ראשונים שחולקים על זה וסוברים, דאפילו כבשים קטנים משונה הוא, וקצת משמע כן מלשון רש"י כאן.

9. שלש שיטות יש בראשונים בדין תפיסה זו [ראה תוספות ורא"ש, ומרדכי בפרק המניח]:

פרק נערה שנתפתתה

וכמו כן צריך לשלם גם את תשלומי הבושת
הפגם לאביה.

ונאמרו שני הסברים מדוע מקבל האב את
תשלומי הבושת והפגם.

האחד, שגם תשלומים אלו נכללים ב"שבח
נעורים", המגיע לאבי הנערה [רש"י לט ב
ד"ה אביה, רמב"ם נערה בתולה ב ח].

השני, מפני שבידו של אביה לפוגמה
ולביישה על ידי שימסרנה למנוול ומוכה
שחין, נחשב הוא לבעלים על הממון של
בושת ופגם [הראב"ד בהשגות להלכות
חובל ומזיק ד יד, לפי מסקנת הגמרא להלן
מ ב].

גם תשלום הצער נכלל ב"שבח נעורים"
המגיע לאב [רש"י מא ב ד"ה והצער], אך יש
הסוברים שהצער שייך לה [טור וכסף משנה
בשם הראב"ד].

במשנה להלן יתבאר אימתי זוכה האב
בתשלומים, ואימתי זוכה בהן היא עצמה.

ודנו רבותינו רבות בשאלה האם כאשר האב
זוכה בתשלומים הללו, היא זוכה תחילה
בתשלומים הללו ואביה זוכה אותם ממנה,
או שהם תשלומים שחייב בהם המאנס או
המפתה ישירות אל האב.

עיין בדברי רבינו חיים הלוי בהלכות נערה
בתולה, ובדברי הברכת שמואל למסכת
כתובות בפרק זה.

בפרק זה מתבארים דיני התשלומים של
האונס נערה בתולה, ושל המפתה נערה
בתולה.

האונס משלם ארבעה תשלומים: קנס
הקצוב בתורה, של חמישים שקלים. ועוד
שלשה תשלומים, עבור הבושת, הפגם,
והצער.

הקנס הקצוב שמשלם האונס הוא על הנאת
שכיבה, ואילו שלשת התשלומים האחרים
הם כמו כל חובל בחבירו, שמשלם נזק,
צער, ריפוי, בושת ושבח, אלא שבאונס אין
תשלום עבור ריפוי ועבור שביתה ממלאכה.

שומת הבושת היא לפי המבייש ולפי
המתבייש, ושמין כמה ממון ראוי ליתן עבור
הבושת שנגרמה לה במעשה האונס,
ולאביה, ולמשפחתה.

שומת הפגם היא כשומת הנזק שבכל מקום,
ששמים אותה כמה היתה ראויה להמכר
בשוק כשפחה בתולה, וכמה פחתו דמיה
כשפחה בעולה. וערכה של שפחה בתולה
עולה על ערכה של שפחה בעולה היות
והאדון מוכן לשלם סכום גבוה עבור שפחה
בתולה, כדי ליתנה לאשה לעבד שהוא חפץ
להנות אותו.

ושומת הצער היא, האומדן כמה היה האב
מוכן לשלם כדי שלא תצטער בתו מבעילת
איש זה.

את הקנס משלם האונס לאבי הנערה, כל
זמן שהיא ברשותו, עד שתתבגר ותהיה
ברשות עצמה.

מתניתין:

נערה שנתפתתה [שפיתה אותה אדם, ונבעלה לו], תשלומי בושטה, ופגמה, וקנסה — של אביה הם⁽¹⁾, ואינם שלה.

וכן תשלום הצער בתפוסה [דהיינו, נערה שנאנסה. ונקראת "תפוסה" על שם הכתוב "ותפשה, ושכב עמה"], שצריך האונס לשלם על שציערה [מה שאין כן במפותה, שהרי עשתה מרצונה] — הרי הזוכה בתשלום הצער, הוא האב.

עמדה הנערה בדין לגבות מהמפתה את תשלומיו עד שלא מת האב — הרי הן, אותן תשלומין, של אב.

ואם לאחר שתבעה המפותה את המפתה בדין [בנעירותה] מת האב, הרי בין שבגרה קודם שמת האב, ובין שלא בגרה קודם מיתת אביה, הרי הן, אותן התשלומין, של אחין של הנערה. שהיות ועמדה לתבוע את התשלומים הללו בדין, זכה בהן האב, ואחיה הם היורשים את ממונו של האב.

אבל אם לא הספיקה הבת לעמוד בדין עד שמת האב, ולא הספיק האב לזכות בהן — הרי הן של עצמה⁽²⁾ ⁽³⁾.

כי היות ולא עמדה בדין קודם שמת, אין התשלומין נחשבים ממנו של האב להורישו לבניו⁽⁴⁾. ואמרינן לקמן [דף מג] שאין אדם

1. כתב הרמב"ם, שאם תבעה הנערה את האונס לדין, והוא מודה רק על הקנס, דהיינו, שאומר שפיתה ולא אנס, הרי הוא נשבע שבועת התורה על דמי הצער, ומשלם בושט ופגם, שהרי הודה במקצת הטענה.

והראב"ד כתב שאין כאן שבועה, לפי שהתשלומין אינן שלה אלא של אביה, והוי כמו הטוען לחבירו מנה לאבי בידך, שאינו חייב הנתבע שבועה אם הודה לו במקצת, לפי שאין נשבעין אלא על תביעה של בעל הדבר. אמנם יהיה הדין כדברי הרמב"ם כאשר האב עצמו תובעו. ועיי' מה שביאר הכסף משנה במחלוקתם, ועיי' בחי' הגר"ח על הרמב"ם מה שביאר בזה.

2. הקשו התוס', תינח קנס, אבל בושט ופגם שהם ממון, הרי הם צריכים להיות של האחין! וכתבו, שמא אתקוש להדדי בקרא. עיי"ש.

אמנם הרבה ראשונים חולקין על התוס', וסוברים כי באמת מה דאמרינן במתניתין הרי הן של עצמה — היינו דווקא לענין קנס, ולא לענין בושט ופגם. היות ותשלום בושט ופגם זה סתם

חייב חבלה שמגיע לאב, ולא שייך לומר על זה היקש.

3. נחלקו הראשונים אם דין זה הוא דווקא באנוסה, או גם במפותה. שיטת הרמב"ם שאף במפותה הדין כן. והראב"ד נחלק עליו, וסובר כי במפותה אינן לעצמה.

וסברת הראב"ד היא, היות ובשעת מעשה נתפתתה ומחלה לו, אינה יכולה לתבוע את הקנס כעת.

וסברת הרמב"ם היא, שהרי בשעת הפיתוי היה הקנס שייך לאביה, ולא הועילה מחילתה, לכן עתה, שהקנס של עצמה, יכולה לתובעו.

והגרעק"א כתב, שבאמת הכל מודים שאילו מחלה בשעת מעשה — שוב לא היתה יכולה לתבוע. אלא שסברת הרמב"ם היא, היות ובשעת מעשה ידעה שהקנס שייך לאביה, לא היה בדעתה למחול.

4. כתב התוס' רי"ד, שבכל חבלות דעלמא, אע"פ שלא עמד בדין, הרי הוא מורישן לבניו. כגון אם חבל ראובן בשמעון, ולא הספיק לתבעו עד שמת, הרי היורשין תובעים את ראובן. אבל

והרי כבר **תנינא**, שנינו במשנה לעיל [לט ב] שהמפתה נותן שלשה דברים, והאונס — נותן ארבעה דברים. המפתה נותן בושת ופגם וקנס, ומוסיף עליו האונס עוד תשלום, שנותן אף את דמי הצער!

וכיון שכבר שנינו במשנה זו שהמפתה נותן שלשה דברים, והאונס ארבעה, מה מוסיף התנא במשנתנו להשמיענו?!

ומתרצינן: את ההלכה שאם היתה המפותה או הנאנסת "נערה", נותן את התשלומים **לאביה** של הנערה — **איצטריך** ליה לתנא של משנתנו להשמיענו, שהרי את הדין הזה לא שנינו במשנה לעיל.

ומקשינן: הרי זה שנותנן **לאביה**, נמי **פשיטא** הוא! מדאמרינן דקא **יהיב**, שמשלם המפתה את התשלומים האלה.

שהרי מעצם חיובו לשלם אנו יודעים בודאי שהוא צריך לשלם לאביה ולא לה. **דאי** תשלומים אלו הם **לעצמה**, תיקשי, **אמאי** **יהיב** מפתה? מדוע צריך הוא בכלל לשלם? והרי **מדעתה**, בהסכמתה של הנערה, **עבד**, הוא עשה את מעשהו, שהרי

מוריש לבנו זכות שזכתה לו תורה בבתו⁽⁵⁾. ויליף לה מקרא.

וכן, אם **עמדה** בדין לתבוע את התשלומים בהיותה נערה, **עד שלא בגרה** — הרי הן של **אב**.

ואם **מת האב** לאחר מכן, שכבר זכה בתשלומין — הרי הן של **אחיו**.

אבל אם לא הספיקה לעמוד בדין **עד שבגרה** — הרי הן של **עצמה**.

רבי שמעון אומר: אף אם עמדה בדין קודם שמת האב, **אם לא הספיקה לגבות** את תשלומיה **עד שמת האב** — הרי הן של **עצמה**. ובגמרא מפרש טעמא.

מ-א א **מעשה ידיה** של הנערה, שעשתה בחיי אביה, **ומציאתה** [מציאות שמצאה], **אף על פי שלא גבתה** אותן עד שמת האב, וכגון שלא קבלה עדיין את שכר פעולתה עד שמת [והגמרא תבאר את משמעות ה"גביה" לענין מציאה] — הרי הן של **אחיו**.

גמרא:

ותמהינהו: **מאי קא משמע לן** משנתנו?

שיזכו הבנים ממנה מכח ירושתו! ועל זה כתב רש"י שאין האחין זוכין כלל בזכות שיזכתה תורה לאב בבתו.

ובשמ"ק הביא שהראשונים מבארים בדעת רש"י, שבאמת עיקר הטעם הוא משום שאין אדם מוריש קנס לבניו. אלא ששיטת הריב"א היא שאדם מוריש קנס לבניו, ועל זה כתב רש"י דהיינו רק בשאר קנסות, אבל באונס ופיתוי — אינו מוריש לבניו אף לשיטה זו, דהא אמרינן לקמן שאין אדם מוריש לבניו זכות שזכתה לו תורה בבתו.

אם גנב ראובן את שורו של שמעון, וטבחו ומכרו, ולא הספיק לתבוע את ראובן עד שמת, אין יורשיו יכולים לתבעו. כי כל קנס, שאם היה מודה בו היה ניפטר מלשם, אינו ממון להורישו לבניו.

5. כך כתב רש"י. ויש לדקדק, למה עירב רש"י שני טעמים, טעם של אין אדם מוריש קנס לבניו, וטעם שאין אדם מוריש לבנו זכות שיזכתה לו תורה בבתו?

וביאר הפנ"י, שלא די בטעם הראשון, כי עדיין תקשי אמאי הוי לעצמה, הרי כמו שזוכה האב מהבת אפילו גבתה, כך הוה לן למימר